

Conrad Wedels gård bliver til Gæstgivergården Sorgenfri

En Ribe-ejendom ved Sønderport gennem 2-300 år

Af Jørgen Peter Jørgensen

Huset Sønderportsgade 51-53 i Ribe, hvis historie som gæstgivergård rækker tilbage til 1700tallet, har haft en omskiftelig tilværelse med mange ejere før det i 1937, ved en ombygning, blev taget i brug til privat beboelse, indrettet med fire lejligheder.

I 1761 blev huset beskrevet som »14 fag langt bindingsværkshus i to etager og et hermed sammenbygget trefags porthus i en etage.«

Ved udarbejdelsen af en bevaringsplan for Ribe stod der i 1969 at læse, at husets nuværende udseende stammede fra tiden omkring 1850.

Ved at gennemgå skøde og panteprotokoller kan man finde 13 ejere i tiden 1728 til 1978.

Conrad Wedel

Med Conrad Wedel er vi tilbage i Holberg-tiden, Ribes stille tid. Gennem mere end 100 års tilbagegang var befolkningstallet svundet til under 2000. Det holdt sig dér gennem alle 1700-årene - ja, i 1739 skal der kun have været 1268 indbyggere i Ribe.

Et fald i befolkningstallet på ca. 70 % siden byens storhedstid, betød et langt mindre boligbehov; så huse var forsvundet i stort tal. Tidligere gadestrøg var blevet til veje, omgivet af haver og tofter. Hovedfærdsejendommen

gennem byen - fra Sønderport ad den kringledede Søndergade til torvet ved domkirken og videre ad Storegade og over »dammene« til Nørreport havde dog bevaret sit bymæssige præg, selv om en del huse var dårligt vedligeholdet. Men man skulle ikke gå langt ad sidegaderne, før det tyndede ud i bebyggelsen.

I en indberetning til København skrev bystyret i 1735 blandt andet følgende om Ribes bys tilstand: »Her har våren i forrige tider en hel laug af skippere og nu ikkun én eneste. Formuende købmænd var her tilforn; men nu handles i steden for fløjlg og silke med vadmel og hjemmegjort lærred, i steden for porcelænen med sorte jyddepotter. - Husene er her i ganske ringe værdi fremfor tilforn.«

Men de fleste huse var tillagt små engskifter, hvorfor »en del her på stedet køber et og andet hus, når de ikkun ser, at de kan have deres rente af dertil hørende enge. Siden skøtter de ej, om enten huset falder eller står.«

De fleste Ribe-borgere hjalp sig gennem disse sløje tider ved at drive avlsbrug, i hvert fald som bierhverv - og byrådet skriver i 1735:

»Den bedste herlighed, Riber by har, er højbjergningen!«

Conrad Wedel (1694-1784) var søn af sognepræst Hans Thomsen Weile i Hvidding, hvis far og forgænger i embedet var fra byen

Huset i Sønderportsgade der tidligere var gæstgiveriet Sorgenfri. (Foto: Ribe Lokalkiv)

Vejle¹. Men Conrad Wedel blev ikke holdt til bogen - i modsætning til en ældre broder Thomas Wellejus, der senere blev præst i Sønder Omme.

I december 1716 tog Conrad Vedel borgerskab i Ribe. Et par måneder tidligere havde han giftet sig med rådmand Peder Schades enke og på den måde fået tilknytning til den bedrestillede del af Ribes borgerskab. Det er sandsynligt, at han samtidigt er kommet i besiddelse af det store bindingshus ved Sønderport, som er omtalt i bevaringsplanen. I 1719 overtog han i hvert fald tyreholdet til Sønderport - for de lodsejere, der havde græsningsret på byens sydlige jorder.

I 1723, da en stedsøn krævede sin fædrene arv, lånte Wedel 503 rigsdaler af Peder Schades søster, den velhavende farverenke. Som pant satte han sit iboende hus, beliggende mellem guldsmed Anders Johansen Wandels tilhørende hus på den ene, og Hans Valdriders på den anden side, desuden to huse ved Sønderporten og ét i Gråbrødregade, dertil i alt 5 lange holmeskifter og 2 agre i Galgemarken nord for byen, der også var blevet udskiftet tidligt, og endelig en toft ved Sviegade. I 1730 kunne Wedel afdrage 303 rdl. og resten blev ti år senere betalt til farverenkens arvinger. To andre præstesønner, jævnaldrende med Conrad Wedel, nåede topstillinger

i den lille by - hver på sit felt. Det var rektor Chr. Falster og biskop H. A. Brorson.

I den før omtalte indberetning fra 1735 nævnes Conrad Wedel som den første af 21 borgere under overskriften: Vognmænd, af hvilke de fleste ernærer sig af nogen liden avl samt kroe- og høkeri.

De kan alle nogenledes nære sig, hedder det. Men Wedel er ikke blandt de ti, der klarer sig bedst.

Var Conrad Wedel ikke velhavende, så viste de næste år dog, at han nød agtelse i byen: I 1736 blev han beskikket som kaptajn for borgervæbningen. Omkring den samme tid blev han rådmand, og 1736 blev han indsat som værge for domkirken.

I 1745 døde hustruen og blev begravet i Katrine kirke under den store gang. Derefter har Wedel måttet udrede mødrene arv til stedbørnene. Men da han også havde haft store udlæg på domkirkens vegne i anledning af kapellanboligens istandsættelse, lånte han 685 rigsdaler af rådmand Jens Rahr (Sønderportsgade 37).

Wedel stillede i pant, hvad han havde tilbage af ejendomme (han havde tidligere afhændet de to huse ved Sønderporten), sine 2 heste, 4 køer og 2 stude, dertil vogn og landbrugsredskaber; endvidere indboet i dagligstue, lille stue, kammer,orstue, køkken, bryggerhus og to kamre på loftet. Påfaldende er, at der var seng eller sengested i 7 af disse 8 rum, og spejl i 5 af dem. Dagligstuen rummede et rundt bord, 8 læderbetrukne stole, et skriverchatol, et urværk et messingfad, 6 messingknapper på kakkelloven, et jernbundet skrin, et lille skab, en seng med behørig sengeklæder og omhæng, et spejl - samt en flinte og to pistoler! Mon de havde at gøre

med Wedels stilling i borgervæbningen, eller var der flere våben ude blandt folk dengang? Der var i al fald engang én, der ville skyde Wedels broder Thomas. Det var en mand fra et af hans sogne; men præsten slap fra det med livet for bøssen klikkede.

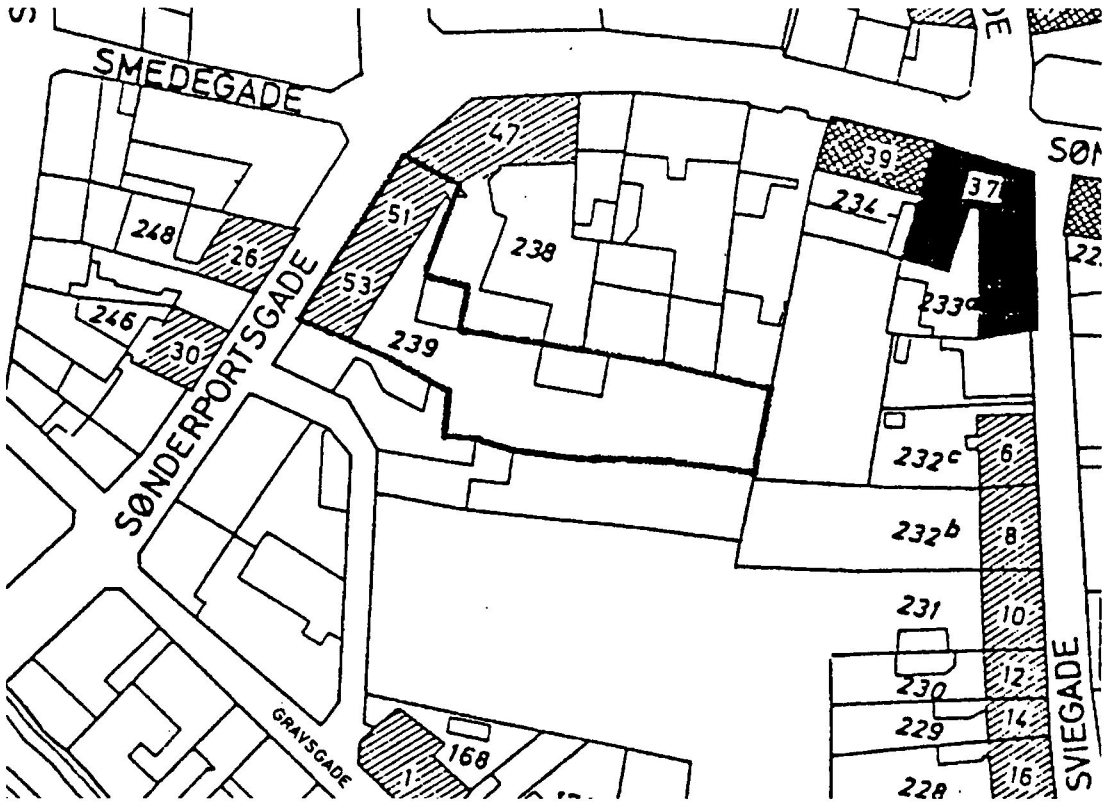
I Wedels køkken var der kedler og bækken af kobber og messing. Der var 2 tinkander og 27 tinfade, som vel udgjorde spisestellet. De største vejede over fem pund. Blandt andet mere var her 7 lysestager og en messinglygte samt pigens foldeseng med sit sengetøj. Destiller- og brændevinskedler havde Wedel også.

I 1750 giftede Wedel sig med enken efter konsumtionsforpagter Jens Termansen. Samme år solgte han sit hus i Gråbrødregade og toften i Sviegade ved offentlig auktion. Toften blev købt af rådmand Jens Rahr.

I 1767 solgte Wedel sin gård nær Sønderport for 1000 rigsdaler; men han blev i Ribe, hvor han senere boede i domsognet. I efteråret 1784 døde både han og hustruen og blev begravet på Lindegården ved domkirken.

Christen Hansen, som i 1767 havde købt Wedels gård, forøgede i 1771 grunden her ved at købe et stykke gårdsplads og have af naboen mod syd, Anders Hansen Skomager. "Hvilket stykke havejord, der strækker sig i længden til hr. rådmand Rahrs have -" Det kan forklare, at muren mellem de to ejendomme siden havde et skarpt knæk mod syd. At Christen Hansen fremtidigt skulle betale 1/8 af skomagerens grundskatter, siger vel noget om størrelsen.

Christen Hansens var yngre folk og havde 4 børn til dåb i de år, de boede her. I 1776 flyttede de til V. Vedsted efter at have solgt ejendommen for 1000 rigsdaler. Den næste ejer

Det sorte område for oven til højre angiver matriklens form og indpasning i gadebilledet.

og beboer, Hans Nielsen (Lauridsen) fra V. Vedsted, blev her kun et par år.

Terkel Christensen, den næste ejer, flyttede ind i 1778. Han var sikkert en dreven handelsmand; for han gav kun 750 rigsdaler for ejendommen. Han havde boet lidt længere omme i Sønderportsgade, i nuværende nr. 43, men ejede også nabohuset (nr. 41) og et hus i Korsbrødregade. Han solgte straks nabohuset og i 1779 også det andet (nr. 43).

Ribe havde gennem lange tider et par eskadroner rytteri indkvarteret; men i 1779-1790

var et infanteriregiment forlagt fra Rendsborg til vestjyske købstæder. Størsteparten af disse lå i Ribe, hvor borgerne skulle huse de hvervede soldater, to eller tre i næsten hvert hus.

Der blev indrettet hovedvagt på torvet og skildervagt ved portene, garnissionssygehus m.m. Officererne holdt streng disciplin, og staffene var hårde, ofte spidsrod, som mest blev eksekveret uden for Sønderport²

I de år satte den talstærke garnission sit præg på dagliglivet i den lille by, fra reveillien

Sønderportsbro i Ribe 1913. (Foto: Privateje)

lød ved daggry til tappenstregen eller re-træten kl. 20 eller 20.30.

Ved folketællingen i 1787 havde Terkel Christensen tre »gevorbn« soldater indkvarteret. Men desuden havde han, som logerende, tre unge officerer ved det Riberske Regiment, nemlig to sekondløjtnanter og en fænrík.

Terkel Christensen omtales i 1787 som værtshus- og avlsmænd. Han var 47 år dengang, 11 år ældre end hustruen. De havde 5 børn og holdt pige og gårdskarler.

I marts 1795 var der udsigt til, at der kunne blive mangel på rug. Bystyret bestemte sig derfor til at oplagre 500 tøndes, der i påkommende tilfælde kunne sælges til de fattige for 4 rigsdaler tøndes. Hvis prisen steg til 5 rd. skulle der udstedes udførselsforbud. Men snart rygtedes det, at i Hamborg var prisen 7 rd. og da nogle købmænd den 7. april - en uge før udførselsforbudet kom - lod indlade korn i pramme på åen, blev ophidselsen blandt de mindre velstående så voldsom, at en skare borgere bemægtigede sig prammene.

Købmændene tilbød at sælge et parti til 4 rdl. td. - men det stillede ikke borgerne tilfreds. Da de heller ikke ville lytte til amtmænd og magistrat, resulterede deres selvtægt i en retssag, der til sidst nåede højesteret, som i 1800 dømte hovedmændene til strafarbejde. Tre fik hver et halvt år, og fem - deriblandt en Terkil Christensen - fik tre måneder i Viborg tugthus. Desuden skulle de betale sagens omkostninger.

Ved folketællingen 1801 boede avlsmand Terkel Christensen stadig i den gamle bindingsværksgård med sin familie og tjenestefolk, men ellers ingen. Byen havde ikke haft indkvartering siden 1795, da to husareskadroner vendte tilbage til Holsten efter 2½ år i Ribe.

Terkel Christensen solgte i 1803 ejendommen for 1998 rigsdaler til Christen Lauridsen Knudsen fra Rejsby, efter at han allerede i 1799 havde solgt sit hus i Korsbrødregade.

Christen Lauridsen Knudsen (1773-1859) var i 1802 blevet gift med Maren Jensdatter (1782-1869) - trods modstand fra hendes familie. Begge var ganske vist gårdmandsbørn; men Maren var datter af den rigeste mand i Rejsby sogn.

Christen Knudsen var handelsmand og var ofte på rejse for at købe kreaturer op. Så det blev Maren, der passede gæstgiveriet. Hun var en myndig kone, der altid sørgede for, at drikkeriet ikke tog overhånd. Om aftenen blev der lukket klokken ni, og så skulle der være ro.

Det var Christen Knudsen, der i de vanskelige år efter statsbankerotten i 1813, lod den gamle bindingsværksgård bygge om til det lange toetages hus i grundmur, der står i dag. Det er påfaldende smalt - som om det er rejst

på de gamle fundamenter. Førstesalen bæres af svære tværbjælker, som måske har været bestemmende for husets bredde; for der blev i vid udstrækning genbrugt tømmer og tegl. Munkestenene og de glaserede tagsten har måske haft en fortid på Riberhus slot, hvis ruiner siden 1680'erne havde været flittigt brugt som stenbrud.

Som nabo mod nord havde Christen Knudsen i mange år præsteenken madam Thorup, hvis søn var rektor på latinskolen. Hendes have stødte op til gæstgivergårdens grund, og i 1826 fik Christen Knudsen hendes tilladelse til at sætte et lille vindue i sin stald ud mod madam Thorups have. Det skulle være fastsømmet, så det ikke kun åbnes, og tilladelsen gjaldt kun så længe madam Thorup var nabo.

Af børnene, som voksede op her, blev sønnen Knud L. Knudsen (1806-1866) mest kendt. Efter skolegang i Ribe og Husum begyndte han som handelsmand, ved giftermål blev han storbonde i Forballum og i mange år var han en førende skikkelse på vesteregnen. Som handelsmand var han kendt vidt omkring, og han blev meget velhavende. Landskendt blev han i 1851, da han købte godset Trøjborg for 170.000 rdl.

Fæstegodset solgte han på billige vilkår til fæsterne, og han tilbød regeringen selve hovedbygningen til brug for et dansk seminarium. Da tilbuddet blev afslået, lod han i 1854 Trøjborg nedbryde til ruin, for han ville være bonde og ikke herremand. Han kaldte sig aldrig andet end gårdejer.

En anden søn var præsten Jens Lassen Knudsen (1819-1886) hvis hustru Nanna var en sønnedatter af biskop P. O. Boisen. Deres søn igen, forfatteren Jacob Knudsen (1858-1917), har i romanen »To slægter« skildret

modsætningen mellem faderens stejle, bondefødte og moderens dannede, musikalske familie - dog med ændring af alle navne og steder.

Handlingen samler sig om gæstgiversønnen Kristen Børgesen fra 1832, da han som 13 årig er usikker på sig selv og sin fremtid, til 1848, hvor han, efter nogle år som højskolelærer hos Haar (læs Chr. Kold) beslutter sig til at frigøre sig fra dennes åndelige formynderi, til at gå med i krigen som frivillig og siden, hvis han overlever, da at blive præst.

Romanen begynder en decemberdag i gæstgivergårdens dagligstue, da manden vender hjem fra en rejse til København med en drift kreaturer. Den høje mand er iklædt ræveskindshue, stor blå kavaj med flere opslag over skuldrene og lange, blanke ridestøvler, med sølvsporer. Men enten har Jacob Knudsen ikke vidst, hvor gæstgivergården lå i Ribe, eller han har bevidst ændret også på dette, for han lader Domkirketårnet kaste sin skygge over stuevinduet i den sene eftermiddagstime.

Christen Knudsen døde i 1859, og året efter solgte Maren Knudsen gæstgivergården med tilhørende jorder og noget løsøre. Derpå flyttede hun til Ustrup ved Ringkøbing

Frederik Ditlef Erichsen havde købt bygninger, grund og tilhørende købstadsjorder for 6.475 rdl., dertil 300 rdl. for løsøre og 1200 rdl. for nogle Øster Vedsted jorder. I 1863 blev Gasværket anlagt øst for byen - tæt ved arbejdsanstalten, det senere Hotel Riberhus. Nu fik Erichsen indlagt den gasbelysning, der endnu var i brug i 1930erne. Men snart efter solgte han gæstgivergården og flyttede til Løgumkloster.

Nis Johansen Sorgenfrey, der i 1865 flytte-

de ind, havde købt gæstgivergården med tilhørende jorder for 9000 rigsdaler - dertil 800 rdl. for 5 køer og noget inventar bl.a. et skænkskab. Sorgenfrey, der var gårdmandssøn fra Gasse i Skærbæk sogn, døde imidlertid af tyfus i 1868, kun 38 år gammel. Virksomheden blev så fortsat af hans enke, Ingeborg Sorgenfrey født Carstensen, der var fra Rørkjær.

Ved folketællingen 1870 omtales hun som gæstgiverske her og var da 24 år. Hun havde to piger og en karl i sin tjeneste. Men det har åbenbart ikke rigtigt kunnet gå; for i marts 1874 fik Peder Hansen Tange skøde på ejendommen af skifteretten vedr. Sorgenfreys bo. Men navnet Sorgenfrey hang ved, så længe stedet var gæstgiveri, og en senere ejer lod male over indgangsdøren: Gæstgivergården Sorgenfri.

Gæstgiver P. H. Tange, der siden blev proprietær, solgte allerede i 1877 ejendommen for 10.000 kroner. Den blev skødet til Marcus Neergaard, der var gårdmandssøn fra Kirkeby i Roager sogn. Han må ikke have været fuldmyndig dengang; for hans stedfar Jep N. Lund stod som kurator. Men to år senere var Jep N. Lund selv blevet ejer. Han var da gårdbestyrer i Kirkeby; så han har vel forpagtet gæstgivergården ud. Ved folketællingen 1880 er det i hvert fald den 52årige Jens Christian Engelbredt fra Vejen sogn, som er gæstgiver her. Han var gift, og hans 23årige datter Karen var husholderske, desuden holdt han karl og pige. På tællingstidspunktet havde gæstgivergården to midlertidigt logerende, og i den lille lejlighed (nr. 51) boede en handelsrejsende med sin husstand.

Jørgen Hansen Jørgensen (1855-1935) købte i 1888 gæstgivergården (nu matr. nr. 239)

Gæstgiver Jørgen Hansen Jørgensen. (Foto: Privateje)

med dens 10 tønder land af Ribe bys bedste græsningsjord, og fire køer fulgte med i handelen. Prisen var 16.000 kr. - deraf 8000 som l. prioritet i ejendommen. Jep Lund flyttede derpå ind i den lille lejlighed (nr. 5 1) og boede dér, indtil hans kone døde. Så flyttede han til Hønkys i Hellevad sogn, hvor de var kommet fra.

Jørgen H. Jørgensen var fra Høm i Seem sogn, havde lært møllerfaget og været nogle år i USA, før han kom til Ribe. Hans søster Maren var gift med farver Schmidt, der boede lige inden for Sønderports bro, på hjørnet af Skovgade.

Jørgensen blev i 1883 blevet gift med Jensine, datter af gartner Peter Nielsen Asbo i Gravsgade. I nogle år drev de beværtning i ejendommen på hjørnet af Sortebrødregade og den nye Dagmarsgade, som var ført igennem fra rådhuset og over åen til banegården, der var opført øst for byen som endestation for stikbanen fra Bramming.

I de år var den vestslesvigske jernbane under bygning fra Husum og nordpå. På den danske side blev der bygget bane fra Ribe til Vedsted, hvor den store nye grænsestation med tilhørende danske og tyske toldlokaler kom til at ligge. En stor del af Jørgensens kunder var arbejdere på den nye bane, og da den var færdig i 1887, solgte han ejendommen i Sortebrødregade.

Sorgenfri

I 1888 var Sorgenfri's forhus i det ydre næsten som i dag; gadesiden var pudset, men formentlig hvidkalket, mens gårdsiden stod i røde sten, fornedet munkesten.

Fra forstuen med den brede trappe op til værelserne ovenpå kom man ind i skænkestuen.

Mellem den og soveværelset ud til gården stod kakkelovnen i en buet åbning, så den kunne give varme til begge rum. Ud til gaden efter skænkestuen kom den store stue, som kun brugtes ved særlige lejligheder. Fra alle rum var der adgang til det store køkken, der havde dør direkte ud til den lille gård.

Der havde tidligere været åbent ildsted, men nu var der komfur under den store røghætte. Svære rødmaledede bjælker bar loftet, og i skænkestuen og køkkenet hang gaslamperne med deres skøre net. I forlængelse af køkkenet lå spisekammeret med det

slidte klinkegulv. Her var nedgangen til kælderens, som gik ind under den lille lejlighed i enden af huset, og som havde et par små vinduer ud mod fortovet.

Kom man fra gaden ind gennem porten, havde man den store gård ligefor og den lille gård til venstre, begge med toppet brolægning. Lidt henne til højre, hvor muren ind til naboen dannede en vinkel, var møddingstedet. For enden af gården lå en tværbygning med stald og lade. Der var en stor port ind til tærskeloen, som havde stampet lergulv. Til venstre for loen var en lille lejlighed, hvor markmanden "Swot Jakob" boede med sin kone. Nede hos Madam Jakob var der altid pænt, hvidt sand på gulvet og savsmuld i spytbakken; for Jakob skrædede udkradsning.

Staldlængen strakte sig næsten helt ned til enden af grunden. Der var tre stalde: først én til 24 heste; så natstalden, hvor der kunne være 8 heste, når de skulle kunne ligge ned - ellers 16, og endelig et staldrum til gæstgiverens egne dyr. Der var der plads til 6 køer og en hest, en svinesti, et muret vandrug, en brønd med træpumpe, og dér bag var der lavet rek til høns.

Omkring 1892 havde Jørgensens 5 børn, og det ret smalle værelse ved siden af skænkestuen var soveværelse for hele familien. Det var ikke bare idyl for børnene; for her kunne man høre alt, hvad der foregik i skænkestuen. Børnene vågnede derfor, når gæsterne blev højrostede.

Efterhånden som der blev flere børn, flyttede de største ovenpå. Drengene, som fik et værelse ud mod gaden kunne nu rigtigt høre natvægterne på deres runde i gaderne. Hvis vægteren var lige neden for vinduerne, når han satte i med sit »Hov vægter! Klokken er

slagen - -«, så for drengene op af søvne. Det lød så skarpt og klart ind til dem.

Dengang var der mange børn i kvarteret ved Sønderport. De legede mest om »æ lille nol", altså rundt ad Horsgang, Gravsgade og Sønderport. I en tilstødende stald og lade fandt de mange gemmesteder. Drengene spillede også kricket bag tømmerpladsen i Skovgade eller legede imellem tømmeret nede på Stampemøllens plads.

Men om sommeren var bækken mest besøgt. Børnene soppede, gravede damme og fangede stoppnålsål at putte i dem. Det kunne dog være farligt at lege dernede, særlig efter en stormflod; for da kom vandet med sådant pres, at der dannedes et stort hul. Kom man det for nær, sank man i kviksandet.

Når der kom cirkus til byen, og teltet rejstes på engen over for Stampemøllen, så var der noget at se på for børnene. Cirkus Glauert havde alle hestene installeret i Sorgenfri's stald, og de fine heste blev passet af staldkarle i liberi. Der var hængt en pengebøsse op, så byens borgere kunne give en drikkeskilling, når de havde beset hestene.

En cirkusdirektør havde engang lånt redskaber på Sorgenfri. Til gengæld måtte to af gæstgiverens drenge komme gratis i cirkus. Fruen lukkede dem bare ind uden billet. Men midt under forestillingen kom artister rundt for at kontrollere. De troede ikke på drengenes forklaring. Op kom sejlet forneden, og med et par lussinger blev Hans og Emil verfet ud. De løb hurtigt hjem og fortalte harmfulde, hvad der var sket. Gæstgiver Jørgensen gik straks med derned og skældte ud, og drengene kom ind igen. Men kløene havde de jo fået, og det førte til, at de fra da af gik under sejlet, når de ville i cirkus. Risikoen

for klø afskrækkede dem ikke. Om sommeren havde gæstgiver Jørgensen ofte gøglere boende. Det var folk med humør og mange tossestreger i hovedet. Severinsens fra Varde, der var i familie med Sine Jørgensen, kom til byen med deres karrusel. Den blev trukket af 5-6 mænd, senere på skift af to sorte ponyer. Indtil udgravningen omkring Domkirken blev lavet, holdt gøglerne til på Lindegårdens torv, den store trekantede plads ved Skolegade. Siden holdt alt gøgl til på en grund ned mod åen ved Grønnegades forlængelse.

Blandt Sorgenfri's gæster var også en vinrejsende fra Fredericia, ved navn Ertner. Han kom fire gange om året, altid kørende i en flot vogn med kaleche, buk og kuskesæde, forspændt to flotte, lette heste og med kusk i liber. Så fik Sine Jørgensen ekstra travlt; for Ertner skulle beværtes som til en kongemiddag. Ertner blev gerne 3-4 dage, og i den tid havde kusken travlt med hestene og med at pudse det fine seletøj.

Om vinteren kom uldkræmmere og andre omrejsende handlende og logerede på Sorgenfri. Og hele året rundt var der de faste kostfolk, enlige håndværkere og andre, der kom og fik deres måltider dér.

Gæstgiver Jørgensen var også udvandrergent. Han havde agentur for rederiet Norddeutscher Lloyd, Bremen, og dets skilt med rederiflaget var anbragt ude på muren ved siden af gadedøren. De fleste udvandrere, Jørgensen ordnede rejsen for, var nok sønderjyder. Ofte var der så mange, der skulle rejse samtidigt, at han sørgede for fælles togrejse og fulgte dem til Hamburg og fik dem godt af sted. For hver billet - og det blev til adskillige hundreder i årenes løb - fik Jørgensen 5 kr. i

Københavnske besøgende foran gæstgivergården ca. 1922. (Foto: Privateje)

provision. Gæstgiver Jørgensens kæphest var fårene og var det, så længe han levede. Fårene var ude i marken hele året. Han havde en lade derude, hvor de kom ind om vinteren og i dårligt vejr. Kun når der blev stormflod,

blev de hentet hjem. - Slagter Kraul, som senere fik forretning i Sortebrødregade, begyndte sin virksomhed i Sorgenfri's ladeport, hvor der blev anbragt taljer over bjælkerne til at hejse det slagtede kvæg op i under slagtingen. Her hjalp Jørgensen til og fik lært så meget, at han siden, når der skulle slagtes får, selv kunne flå og partere dem ret som en slagter.

Når græsset i engene skulle slås, lejede Jørgensen to slætkarle til det. Det var i Tegle og i Lille Kobro. Desuden havde han i en del år lejet de to holmeskifter, som hans svigerfar ejede. Når høet siden skulle køres hjem, lejede han en vognmand til det, og de to arbejdsmand var med igen.

Jørgen Hansen Jørgensen i Sorgenfris have. 1930. (Foto: Privateje)

Lille Kobro ejedes af Ribe kommune og var inddelt i ca. 30 lodder. Her havde gæstgiver Jørgensen i mange år en lod kaldet Kileskiftet, og han var medlem af det tre mands udvalg, der bestemte tiden for høslæt og efter denne fastsatte dagen, da kreaturerne skulle på eftergræsset. Der valgtes også en vogter til at passe dem i de tre måneder, de kunne gå derude.

Indskrivningen af kreaturer foregik i Sorgenfri's gård, et eller to på hver lod. Dyrene blev undersøgt af en dyrlæge. Dernæst blev ejerens navn klippet på dyrets hofte og et LK brændt i det ene horn. Gæstgiver Jørgensen og de to andre i udvalget var nu ansvarlige for kreaturerne, mens de gik derude. Det var før havdiget blev bygget. Når der blev storm, måtte de derfor ud at bjærge dyrene, inden floden kom. De blev drevet sammen og op i en stor fold på Bjerrum Banke, hvor senere forsøgsgården blev bygget.

Børnene på Sorgenfri var ikke gamle, før de fik lov at hjælpe til, hvor de kunne. Og gæstgiver Jørgensen var god til at holde dem til. Det var først og fremmest, sønnerne Hans og Emil, der blev sat til arbejdet i stald og mark. Om vinteren, når sneen dækkede jorden, måtte de ud at fodre fårene og give dem vand.

Når fårene i det tidlige forår fik lam, skulle der særligt passes på dem: ind om natten og ind i regnvejre. Det var mange gange et surt job. Senere på foråret, når græsset begyndte at gro, blev børnene sendt ud at sprede muldvarpeskud, gerne en lørdag eftermiddag. De fik mellemmad og saftvand med, og så havde de det dejligt, selv om arbejdet gav en øm ryg. Om sommeren skulle køerne ud på marken om morgenen. I den første tid, da der var

meget græs, stod de tøjrede. Når køerne var kommet ud på plads, skulle fårene flyttes. Hvis to kobler får havde filtret deres tøj sammen, fordi det ene havde revet sig løs, så tog det tid og kræfter for en dreng at rede dem ud fra hverandre igen. Og alt skulle nås, inden skoleklokken på Domkirken lød et kvarter i otte. Sådan en morgen var der ingen tid til kaffe - kun en sammenlagt fedtemad i lommen og så af sted.

Når slætkarlene var ude at slå græsset i engene, var drengene med for at rive af. Hvis det var på Holmene, lå de i de mørke timer i Holmehuset, under bordene i noget hø og med en frakke over. Men der blev kun få timers søvn; for nogle af de voksne sad over en puns og blev længe ved at fortælle bynyt og historier om selvmord og spøgelse, og det ville drengene også gerne høre.

Engang, da stormfloden kom med orkanagtig hast, var Hans og Emil ude efter fårene i Søndermarken. De fik dem ud af fennen; men stormen tvang dem og fårene ned på den stejle østskråning af "æ skasé". Der var der læ. Da kom to af avlsbruger Sørensen dreng fra Sviegade og skulle ud at hente deres får, der gik i fennen ved deres store lade. De ville gerne have Emil med til at hjælpe. Så Hans drev selv fårene hjem og fik røgtet. Men da Emil stadig ikke kom, blev de urolige derhjemme. Hans gik da til Sønderport og så, at alle marker stod under vand. Men der lyste en lygte derude, hvor porten til Sørensen lade stod på klem.

Først op på formiddagen den næste dag, da vandet var sunket lidt, kom Emil og de andre tilbage. De havde været oppe i stænget hele natten og havde bjærget fårene op i halmen. Dengang, inden det store vesterhavsdige

kom, kunne man hurtigt komme i livsfare. Men drengene var sluppet med skrækken.

Sorgenfri omkring 1930

Børnene var alle flyttet hjemmefra, og gæstgiverparret havde for længst taget et af værelserne på 1. sal i brug som soveværelse, og tjenestepigen havde værelset over trappen. Det tidligere soveværelse ved skænkestuen var nu dagligstue. Herinde blev Sine Jørgensens private gæster beværtet. Nogle af hendes mange fætre og kusiner levede stadig i Ribe og kom jævnligt på besøg, f. eks. snedker Clemmensen (æ kineser-snedker) og hans kone, som også boede ved Sønderport, eller rundstykkeformer Madsens - han var ikke baker, men arbejdede på jernstøberiet.

I skænkestuen havde gæstgiver Jørgensen sin plads i sofaen ved endevæggen. Det var nok mest bajere, der serveredes nu, i hvert fald på lønningdage. Men de gamle forlangte stadig en puns og betjente sig af tobakskassen på skrivepulten lige inden for døren. Den havde et rum med tobak til lange piber og ét til udkradsning hver slags havde sine liabhavere.

Om dagen kunne der også serveres kaffe. Bagermester C. W. Christensen, der var gift med Sine Jørgensens niece, havde forretning og bageri i nabohuset, og hans specialitet var "storkereder". Det var ret høje, cylinderformede flødeskumskager af butterdej.

Når gæstgiver Jørgensen skulle ud at se til fårene på Søndermarken, brugte han ikke cykel, men tog stokken og gik på sine ben. Som ældre var han en dag i Esbjerg og kom for sent til det sidste tog hjem. Men i stedet for at overnatte i Esbjerg, gik han om natten de ca. 35 km hjem.

På Sorgenfri var længen bagude med hestestalde revet ned for længe siden, og dér var nu have. Men for enden af den store gård stod tværbygningen med stald og lade endnu, og i slutningen af 1920'erne brugte Rosenmaj loen som garage for sin rutebil. En storm i begyndelsen af 1930'erne ødelagde imidlertid bygningen, og den blev ikke genopført. Af en del af materialerne blev dog bygget en lille stald, mens resten af tomten blev hegnet ind til hønsegård.

I juni 1933 fejredes gæstgiverparrets guldbryllup, og det blev sidste gang, de var samlet med deres børn, svigerbørn og de mange børnebørn.

Efter at gæstgiver Jørgensen var død i 1935, blev jordene solgt fra, den store fenne ved Tønderchausséen til det nystiftede tulipanselskab. Gæstgiveriet ophørte, da sønnen Hans Jørgen Jørgensen (1887-1964) i 1937 overtog ejendommen, som han lod istandsætte og indrette til fire lejligheder. Hans to sønner solgte i 1978 den tidligere gæstgi-

vergård til fætterten Aksel Jørgensen (1930-1996), indehaver af Shell-depotet på Industrivej.

I løbet nogle år lod han forhuset gennemrestaurere. Der opførtes desuden bilgarager ved sydsiden af den store gård, og mellem den og den lille gård fjernedes det gamle udhus. De to lejligheder i stueetagen sammenlagde Aksel og Oda Jørgensen og flyttede herind, da de sluttede deres virksomhed på Industrivej.

Noter

1. Conrad Wedel kan altså ikke henregnes til historikeren Anders Sørensen Wedels talrige efterslægt, selv om han brugte samme skrivervis. Wedels far og pastor Søren Vedel i Rejsby var ganske vist fætre, men slægtsskabet var på spindesiden, idet deres mødre var søstre fra herredsfogedgården i Havervad.

2. I januar 1780 begravedes en 26årig musketer Christen Christensen. Han havde 16 gange måttet løbe spidsrod og var død otte dage efter.

Jørgen Peter Jørgensen, født 1919, Sundsmarksvej 55, 6400 Sønderborg. Pensioneret overlærer.